

Каразакова Зувайда Жамиловнанын “ЖОЖдордо кыргыз тилин экинчи тил катары окутууда студенттердин коммуникативдик компетенцияларын өнүктүрүүдө текст менен иштөөнүн методикасы” аттуу темадагы 13.00.02 – окутуу жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз тили) адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациялык ишине (Ош, 2017. көлөмү – 265 бет, анын ичинде негизги текст – 191 бет, колдонулган адабияттардын тизмеси жана тиркемелер)

РАСМИЙ ОППОНЕНТТИН ПИКИРИ:

Диссертациянын темасынын актуалдуулугу: З.Ж. Каразакова тарабынан өткөрүлгөн илимий изилдөө - “Кыргыз Республикасында 2014-2020-жылдары мамлекеттик тилди өнүктүрүүнүн жана тил саясатын өркүндөтүүнүн улуттук программасынын” негизги жоболоруна үндөшүп, азыркы лингводидактиканын актуалдуу маселелеринин бири – башка улуттардын өкүлдөрүнө кыргыз тилин мамлекеттик тил катары колдонууга жол ачкан ЖОЖдордо кыргыз тилин экинчи тил катары окутууда студенттердин коммуникативдик компетенцияларын өнүктүрүүдө текстти колдонуунун илимий-методикалык негиздерин аныктоого, текст менен иштөөнүн методикасын иштеп чыгууга арналган илимий эмгек. Мына ушул жагдай изилдөөнүн актуалдуулугун аныктайт.

Илимий иш алдыга коюлган максат-милдеттерге ылайык киришүүдөн, үч главадан, главалар боюнча чыгарылган корутундулардан, изилдөөнүн жалпы жыйынтыктарынан, практикалык сунуштардан жана колдонулган адабияттар тизмесинен түзүлгөн.

Киришүүдө изилдөөнүн максаттары менен милдеттери аныкталып, эмгектин илимий жаңылыгы, практикалык баалуулугу, ошону менен бирге коргоого коюлган негизги жоболору такталып, изденүүчүнүн жекече салымы, тажрыйбалык-эксперименттик базасы, изилдөөнүн этаптары так көрсөтүлүп, түрдүү илимий конференциялардагы баяндамалар, илимий-методикалык журналдардагы (жалпы саны 12 жеткирилген) макалалар аркылуу апробациядан өткөрүүнүн натыйжалары белгиленген.

Биринчи бап “Коммуникативдик компетенттүүлүктү өнүктүрүүдө текст менен иштөөнүн жалпы маселелери” деп аталып, үч параграфка бөлүнгөн. Анда ХХ кылымда компетенция, компетенттүүлүк, коммуникативдик компетенттүүлүк маселелерин теориялык жактан чагылдырган чет өлкөлүк жана россиялык окумуштууларынын (Н. Хомский, И.А. Зимняя, Н.В. Кузьмина, А.В. Хуторский ж.б.), ошону менен бирге ата мекендик К.Д. Добаев, К.А. Биялиев, А.К. Муратов, Т.С. Маразыков, В. И. Мусаева аттуу окумуштуулардын изилдөөлөрүнө көңүл бурулат. Текстти илимий изилдөөнүн предмети катары иликтөөнүн, аны колдонуунун методикалык жагы А.М. Пешковский, А.В. Щерба, В.А. Маслова, Н.Д. Арутюнова, И.Р. Гальперин, Г.В. Колшанский ж.б. окумуштуулардын илимий эмгектеринин талдоосунан башталып, бул маселеге карата С. Давлетов, Б. Усубалиев, С.Ж. Мусаев, С. Өмүралиева, Т. Маразыков, А.Э. Абдыкеримова аттуу окумуштуулардын ой-пикирлери иликтөөгө алынат. Текст маселесине теориялык жана методикалык жагынан сереп салууда изденүүчү көп жыл мурун жазылган жана заманбап адабияттарды пайдаланат. Булардын ар бири өз алдынча изилденип,

лингвистикалык жана лингводидактикалык контекстте териштирилип, анализден өткөрүлөт, коюлган максатты ишке ашырууга жана кийинки главаны жазууга зарыл болгон теориялык бүтүмдөр чыгарылып, тиги же бул маселе боюнча диссертанттын жеке пикири билдирилет.

“Студенттердин коммуникативдик компетенттүүлүгүн өркүндөтүүдө текстти колдонуунун методикасы” деп аталган жана 120 бет көлөмүндөгү текстти камтыган диссертациянын экинчи главасында билим берүү системасынын жогорку тепкичи (эң жогоркусу – бул аспирантура же илимий изденүүчүлүк) катары алынган, жогорку окуу жайында кыргыз тилин окутуунун жалпы максаты – тил, текст аркылуу тил өздөштүрүүнүн B1, B2 деңгээлин түзүүчү кыргыз элинин маданиятын, каада-салтын, үрп-адатын, дүйнө таанымын, философиялык көз карашын, адабияты менен тарыхын үйрөнүү жана мына ушул дидактикалык процессте студенттин жазуу жана сүйлөө кебиндеги адабий норманы калыптандыруу экендиги логикалык жактан ырааттуу негизделет. Ушул эле главада кыргыз тили сабагына карата текстти колдонуунун теориялык негиздери иштелип чыгып, окутуу процессинде колдонулуучу текстти тандоо, текст менен иштөөнүн ык-жолдору жана көнүгүү иштерин жүргүзүү маселелери талдоого алынат.

Жогорку окуу жайларында текстти колдонуунун теориялык негизин түзүүдө изилдөөчү З.Ж. Каразакова тарабынан лингвистикада текст маселесине арналган үч докторлук диссертациядагы тексттин аныктамалары салыштырылып, алардын арасынан максатка ылайыктуу аныктама катары Т.С. Маразыковдун

текстке берилген аныктамасы тандалат. Изилдөөчү З.Ж. Каразакова илимий эмгегинде кыргыз тилин окутуу процессин лингводидактиканын өңүтүнөн эле карабастан, тексти объективдүү дүйнөнү таанып билүүнүн башкы каражаты катары баамдап, тексти философиялык өңүттөн да изилдөөгө далалат жасайт. Мында жогоруда аталган окумуштуулардын текстке болгон көз-караштары, ой-пикирлери келтирилип, алар сын көз караш менен талданат жана тексттин көптөгөн белгилери так көрсөтүлөт.

Ушул эле главада изилдөөчү З.Ж. Каразакова студенттерди кыргыз тилине окутууда мааниси зор - тексттерди тандоо маселесине кайрылып, компетенциялардын (тилдик, лингвистикалык, коммуникативдик, маданият таануучулук, комплекстүү билим берүүчүлүк) калыптанышына басым жасайт.

“Текст аркылуу студенттердин баарлашуусун өркүндөтүүнүн ык-жолдору, формалары” аттуу параграфта изилдөөчү З.Ж. Каразакова текст менен иштөөнүн болгон этаптарын методикалык жагынан ырааттуу чечмелеп, студенттердин текст менен иштөөдөгү негизги кыйынчылыктарынын себептерин так көрсөтөт.

Үчүнчү бап “Педагогикалык эксперименттик иштердин жүрүшү жана жыйынтыктары” деп аталат да, анда автордун жеке концепциясын апробациядан өткөрүү максатында ОшМУ, ОшЮИ, БатМунун алдындагы СПИ жана ЖАМУда уюштурулган эксперименттин максат-милдеттери, коюлушу, жүрүшү жана андан алынган илимий натыйжалардын оң жана терс жактары, келечекте аткарыла турган иштер жөнүндө кеңири маалымат берилет.

Изилдөөнүн жүрүшүндө изденүүчү З.Ж. Каразакова тил үйрөтүү методикасынын фундаменталдуу маселелери менен жетиштүү деңгээлдеги тааныштыгын, ЖОЖдогу окутуу процессинин өзгөчөлүгүн жакшы билгендигин, азыркы лингводидактиканын тил өздөштүрүү деңгээлдерине карата окутуу идеяларын конкреттештирүү жана чыгармачыл түрдө улантуунун негизинде өз алдынча илимий-методикалык изденүүгө жөндөмдүүлүгүн көрсөтө алды.

Изилдөөнүн негизги жоболору диссертацияда да, авторефератта да так, логикалык жактан даана аргументтелген, диссертациянын башында берилген мазмуну анын жалпы түзүлүшүн даана көрсөтүп турат.

З.Ж. Каразакованын изилдөөсүнүн илимий аппараты изилдөөлөргө коюлуучу талаптарга жооп берет. Изденүүчүнүн илимий даярдыгынын негиздүүлүгүн 160 аталыштан турган библиографиясы тастыктайт.

Диссертациялык изилдөөдөн алынган жыйынтыктардын айрымдары жаңы, башкалары жарым-жартылай жаңы, алар ички логикалык ырааттуулугу жана бүтүндүгү менен мүнөздөлөт. Талдоолор, сунуштар менен тыянактар ырааттуулук жана улантмалуулук талаптарына ылайык иштелип чыккан.

Диссертациянын негизги жоболору жарыяланган. Публикациялар адекваттуу жана жетиштүү түрдө, изилдөөнүн маңызын чагылдырат (он эки илимий макала).

Диссертациянын жыйынтыктарын жана натыйжаларын кыргыз тилин экинчи тил катары окутуу процессин өркүндөтүүгө,

ЖОЖдордо тилчи-мугалимдерди, окутуучуларды даярдоо учурунда атайын курстарда пайдаланса болот.

Авторефераттын мазмуну диссертациянын мазмунуна негизинен төп келет жана “Кыргыз Республикасында окумуштуу даражаларды ыйгаруу тартибинин жоболорунда” белгиленген критерийлерге жооп берет.

Ошону менен бирге илимий изилдөөдө айрым кемчиликтер да кезигет:

1. Изилдөөчү З. Ж. Каразакова азыркы учурда тил үйрөтүүдө негизги программалык документ болуп эсептелген, Европа Кеңешинин алдындагы Маданий кызматташуу Кеңешинин иши аркылуу колго алынган «Азыркы тилдер: таанып билүү, окутуу, баа берүү. Жалпы европалык компетенция. Страсбург, 1996» деп аталган эмгекке шилтеме жасаган эмес, бул эмгектеги тил өздөштүрүү деңгээлдерине тиешелүү классификация (жиктөө) тууралуу да сөз кылган эмес.
2. Диссертациянын түзүлүшүндө айрым мүчүлүштүктөрдү белгилөөгө болот. Атап айтканда, диссертациянын негизги бөлүгүн түзгөн жана изилдөөчүнүн тил үйрөтүү методикасына жекече теориялык салымын чагылдыра турган экинчи бабында окутуу процессинде колдонулган тексттерге көп орун берилген. Изилдөөчү З.Ж. Каразакова аларга жөн эле шилтеме жасап, аларды тиркемеде берсе, алардын ордуна өзүнүн иштелип чыккан методикасынын толугураак сыпатталышына көңүл бурса болмок деген ойдобуз.

3. Диссертант З.Ж. Каразакова илимий эмгегинде кыргыз тилин экинчи тил катары үйрөтүү процессинин контингентин так көрсөтсө болмок. Экинчи тил болгондон кийин алар Кыргызстандын Түштүк аймагындагы улуту өзбек, тажик жана башка улуттар аралашкан үй-бүлөлөрдөн чыккан студенттер экендигин, аларга тиешелүү методикалык өзгөчөлүктөрдү баса белгилей кетсе болмок.
4. Диссертацияда, авторефератта, анын орус тилинде берилген резюмесинде айрым орфографиялык, стилдик мүнөздөгү каталар кездешет.

Жогорудагы сын пикирлер рецензияланып жаткан илимий эмгектин жалпы оң баасын буза албайт.

Жыйынтыктап айтканда, Зубайда Жамиловна Каразакованын «ЖОЖдордо кыргыз тилин экинчи тил катары окутууда студенттердин коммуникативдик компетенцияларын өнүктүрүүдө текст менен иштөөнүн методикасы» аттуу диссертациясы КРдин Улуттук аттестациялык комиссиясы тарабынан кандидаттык иштерге коюлган талаптарга жооп берет, ал эми диссертант З.Ж. Каразакова 13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз тили) адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын алууга татыктуу.

Расмий оппонент, КРСУнун кыргыз тили кафедрасынын башчысы, педагогика илимдеринин доктору

К.А. Биялиев

